Si (ut proponis) pater quondam , l. 5. t. 4. l. 5.
Si (ut proponis) pater tuus ea lege. l. 4. t. 6. l. 2.
Si (ut proponis) pater tuus , in cujus, l. 5. t. 16. l. 5.
Si (ut proponis) post querelam, l. 5. t. 4. l. 7.
Si (ut proponis) Præses Provinciæ , l. 7. t. 43. l. 5.
Si (ut proponis) pupillo, l. 5. t. 29. l. 3.
Si (ut proponis) rerum , l. 7. t. 53. l. 6.
Si (ut proponis) furius , l. 8. t. 10. l. 4.
Si (ut proponis) suspensa, l. 7. t. 64. l. 3.
Si (ut proponitis) & avum , l. 12. t. 1. l. 1.
Si uteris instrumento, l. 4. t. 21. l. 2.
Si uxor pro marito , l. 4. t. 29. l. 15.
Si uxor tua Præsidi, l. 8. t. 30. l. 3.
Si uxor tua pro pecunia, l. 8. t. 14. l. 12.
Si uxor tua pro trienie , l. 7. t. 72. l. 7.
Si uxorem tuam , l. 6. t. 46. l. 5.
Sicut alienatio, l. 1. t. 2. post l. 14.
Sicut bonis moribus, l. 2. t. 2. l. 1.
Sicut certi juris est, l. 6. t. 21. l. 9.
Sicut cessat petitio , l. 5. t. 16. l. 11.
Sicut convidis, confessisque , l. 9. t. 41. l. 4.
Sicut datam libertatem, l. 7. t. 16. l. 26.
Sicut eligendi fideiussores , l. 8. t. 41. l. 21.
Sicut falsi testamenti, l. 9. t. 22. l. 17.
Sicut fieri per, l. 12. t. 38. l. 4.
Sicut hereditas , l. 5. t. 30. post l. 1.
Sicut honores , & munera , l. 10. t. 40. l. 1.
Sicut in initio nominis , l. 9. t. 25. l. 1.
Sicut in rem speciales , l. 7. t. 39. l. 3.
Sicut initio libera potestas , l. 4. t. 10. l. 5.
Sicut iniquum est, l. 4. t. 21. l. 5.
Sicut instrumenta, l. 7. t. 16. l. 25.
Sicut liberis captis, l. 8. t. 51. l. 10.
Sicut major xxv. annis , l. 6. t. 31. l. 4.
Sicut periculum vini , l. 4. t. 49. l. 12.
Sicut sacrificia templorum , l. 1. t. 11. l. 3.
Sicut semel præstitam, l. 7. t. 16. l. 20.
Sicut vim majorem , l. 8. t. 14. l. 19.
Sicut usumfructum , qui , l. 3. t. 34. l. 13.
Similiter Falcidia , l. 6. t. 50. post l. 7.
Sine metu legis Julia, l. 9. t. 9. l. 17.
Sine periculo tuo, l. 10. t. 60. l. 4.
Singularum urbium Curiales, l. 8. t. 10. l. 8.
Singuli quique Judices , l. 1. t. 48. l. 2.
Singuli , universique Judices , l. 9. t. 2. l. 14.
Sive a me , l. 4. t. 29. post l. 21.
Sive apud acta Rectoris, l. 2. t. 4. l. 28.
Sive cum nuptiis, l. 7. t. 8. l. 7.
Sive emancipatis filiis , l. 8. t. 54. l. 17.
Sive ex jure, five, l. 5. t. 20. l. 1.
Sive ex prætorio, l. 12. t. 61. l. 3.
Sive ex testamento , five [ex jure,] l. 5. t. 44. l. 5.
Sive fuerit dominus, l. 7. t. 27. l. 1.
Sive in libertatem evictus est servus, l. 8. t. 45. l. 12.
Sive initio, quæ fuerat, l. 6. t. 36. l. 6.
Sive negotiorum gestorum , l. 9. t. 33. l. 5.
Sive pars , sive integra, l. 3. t. 11. l. 3.
Sive possessio venditoris, l. 8. t. 45. l. 14.
Sive possidetis prædia , l. 4. t. 19. l. 16.
Sive pro fratre coheredc, l. 2. t. 19. l. 3.
Sive servi sunt hi, quorum , l. 4. t. 14. l. 6.
Sive servum plagii paras, l. 3. t. 41. l. 3.
Societatem uno pecuniam, l. 4. t. 37. l. 1.
Sola temporis, l. 7. t. 22. l. 3.
Sola testatione prolatam, l. 4. t. 20. l. 4.
Solennibus pensionibus, l. 8. t. 32. l. 5.
Solidos veterum Principum, l. 11. t. 10. l. 1.
Solita cohortalibus , l. 12. t. 58. l. 3.
Solita providentia , l. 8. t. 26. l. 11.
Solo obsequio non præstiti , l. 7. t. 16. l. 30.
Solutionem asseveranti, l. 8. t. 43. l. 25.
Sordidorum munerum, l. 10. t. 47. l. 13.
Sororem fratris, l. 6. t. 35. l. 10.
Speciebus primipilaribus , l. 12. t. 58. l. 8.
Spem eorum præmiorum, l. 8. t. 17. l. 5.
Spem futuræ actionis , l. 8. t. 54. l. 3.
Statua sepulcro , l. 3. t. 44. l. 7.
Statui ingenuæ ex eo solo , l. 7. t. 14. l. 14.
Statuimus hoc edicto, l. 1. t. 4. post l. 19.
Statuimus ut nullus, l. 1. t. 3. post l. 33.
Statuliberis datam libertatem, l. 7. t. 2. l. 13.
Statum tuum natali, l. 4. t. 21. l. 6.
Statutis generalibus, l. 7. t. 44. l. 3.
Stellionatus accusatio , l. 9. t. 34. l. 3.
Stigmata, hoc est, nota, l. 11. t. 9. l. 3.
Stipendia, & donativa, l. 12. t. 36. l. 1.
Stipendia retineri, l. 7. t. 53. l. 4.
Studentibus nobis, l. 1. t. 28. l. 1.
Studiorum labor mercetur , l. 1. t. 51. l. 1.
Sub prætextu ætatis , l. 4. t. 16. l. 4.
Sub prætextu instrumenti , l. 2. t. 4. l. 19.
Sub prætextu specierum, l. 2. t. 4. l. 29.
Sub specie novorum , l. 7. t. 53. l. 4.
Subscriptio filii domini, l. 7. t. 16. l. 32.
Subtilitatem , l. 3. t. 1. l. 11.
Subtractio funto , l. 6. t. 2. l. 9.
Successionum varietas, l. 3. t. 39. l. 2.
Successor ejus, qui, l. 8. t. 43. l. 10.
Successores legata, vel, l. 6. t. 50. l. 16.
Suggerente magnificentia , l. 1. t. 50. l. 2.
Suggestionem viri illustris, l. 2. t. 8. l. 1.
Suggestioni Illyriciannæ advocationis , l. 6. t. 38. l. 5.
Summa sententia, l. 5. t. 53. l. 3.
Sumptus in pupillum tum, l. 5. t. 37. l. 3.
Suo potius periculo, l. 5. t. 46. l. 1.
Super annali exceptione, l. 7. t. 40. l. 1.
Super chirographiariis , l. 4. t. 21. l. 17.
Super creandis, l. 10. t. 1. l. 9.
Super delictis, l. 7. t. 61. l. 2.
Super empti agri quæstione, l. 8. t. 45. l. 16.
Super hypotheeis, quas, l. 8. t. 14. l. 27.
Super longi temporis , l. 7. t. 33. l. 11.
Super naufragiorum , quæ , l. 11. t. 5. l. 6.
Super patrimonialium, l. 11. t. 62. l. 4.
Super rebus venundandis , l. 4. t. 38. l. 15.
Super servis, qui, l. 12. t. 34. l. 6.
Super statu ingenuitatis, l. 9. t. 41. l. 9.
Supervacuam differentiam , l. 2. t. 53. l. 7.
Supervacuam observationem, l. 6. t. 41. l. 1.
Supervacuam veterum, l. 4. t. 34. l. 12.
Supplicare , cauta pendente , l. 1. t. 21. l. 2.
Suscptores novi , l. 10. t. 70. l. 3.
Suscptores prædentibus, ibid. l. 10.
Suscptores publicos, ibid. l. 1.
Suspectos tutores ex dolo , l. 5. t. 43. l. 9.
Suum heredem, l. 6. t. 30. l. 13.
Suus heres exceptione pacti, l. 6. t. 31. l. 3.

T.

TAlis de antiquo jure, l. 6. t. 36. l. 12.
Tam collatores , l. 12. t. 36. l. 18.
Tam dementis , quam furiosi liberi , l. 1. t. 4. l. 28.
Tam mandatori, quam, l. 4. t. 30. l. 12.
Tamdiu societas durat, l. 4. t. 37. l. 1.
Tanta circa nos, l. 1. t. 17. l. 2.
Temperent universi, l. 11. t. 8. l. 4.
Tempora fatalium dierum, l. 7. t. 63. l. 2.
Temporales actiones , l. 1. t. 20. l. 2.
Temporalibus actionibus, l. 2. t. 52. l. 1.
Tempore contractus , l. 4. t. 54. l. 8.
Temporis, quod insequitur , l. 5. t. 38. l. 6.
Tempus expeditionis, l. 7. t. 35. l. 1.
Terminum, transactoque, l. 7. t. 51. l. 3.
Testamenta omnia , l. 6. t. 23. l. 18.
Testamenti factionem per , l. 3. t. 28. l. 23.
Testamenti tabulas, l. 6. t. 32. l. 2.
Testamento jure facto , l. 6. t. 26. l. 6.
Testamento matris, l. 5. t. 29. l. 1.
Testamento tutor datus, l. 5. t. 62. l. 11.
Testamentum militis , l. 3. t. 28. l. 24.
Testamentum non ideo, l. 6. t. 23. l. 17.
Testandi cauta de pecunia , l. 6. t. 23. l. 13.
Testes servi , an liberi, l. 6. t. 23. l. 1.
Testium facilitatem, l. 4. tit. 20. l. 18.
Tiberianus ad, l. 11. t. 59. l. 1.
Titius si cum testamentum , l. 6. t. 3. l. 9.
Titulis non præcedentibus, l. 7. t. 9. l. 3.
Titulos, qui Alytarchiæ, l. 1. t. 36. l. 1.
Totius minoris laterculi, l. 1. t. 30. l. 1.
Tractatoriæ cum stativis, l. 12. t. 52. l. 1.
Traditionibus & ulucapionibus , l. 2. t. 3. l. 20.
Trajectitiæ quidem pecuniæ, l. 4. t. 33. l. 4.
Trajectitiam pecuniam , l. 4. t. 33. l. 1.
Transactio nullo dato, vel, l. 2. t. 4. l. 38.
Transactione finita , l. 2. t. 4. l. 30.
Transactione matris , l. 2. t. 4. l. 26.
Transactionem, quæ, l. 2. t. 4. l. 35.
Transactionis placitum ab eo, l. 2. t. 4. l. 7.
Transfigere, vel pacifci , l. 2. t. 4. l. 18.
Transmarina legatione, l. 10. t. 63. l. 3.
Tres denuntiationes , l. 7. t. 43. l. 9.
Tres tantummodo prætores , l. 1. t. 4. post l. 3. & l. 1. t. 39. l. 2.
Tribuni, vel milites, l. 12. t. 36. l. 11.
Tunc convenit , l. 9. t. 2. l. 15.
Turres novi muri, qui, l. 8. t. 13. l. 18.
Tutelæ actio, tam, l. 5. t. 51. l. 12.
Tutelæ actione contra , l. 5. t. 28. l. 7.
Tutelæ solicitudo , l. 10. t. 47. l. 3.
Tutelam administrare , l. 5. t. 36. l. 1.
Tutelam pupillorum tuorum, l. 5. t. 37. l. 7.
Tutor filiorum tuorum, l. 9. t. 51. l. 4.
Tutor licet absens , l. 5. t. 37. l. 19.
Tutor post puberem, l. 5. t. 51. l. 11.
Tutor , qui fatisdationem , l. 5. t. 42. l. 5.
Tutorem quondam, l. 5. t. 51. l. 9.
Tutorem, vel curatorem, l. 5. t. 56. l. 1.
Tutores debita pupillaria, l. 5. t. 37. l. 13.
Tutores etiam Græcis, l. 5. t. 28. l. 8.
Tutores nominatos , l. 5. t. 62. l. 18.
Tutores , qui necdum, l. 5. t. 48. l. 1.
Tutores, quos postea, l. 5. t. 63. l. 2.
Tutore tuendo, l. 5. t. 51. l. 5.
Tutores, vel curatores, l. 5. t. 37. l. 24.
Tutori, vel curatori, l. 2. t. 19. l. 20.
Tutoribus, vel curatoribus , l. 5. t. 38. l. 4.
Tutoris officium, l. 5. t. 60. l. 2.
Tutoris tui lege Julia, l. 9. t. 12. l. 2.
Tyrones in scholis , l. 12. t. 44. l. 3.

V.

VAcantes, l. 10. t. 16. l. 1.
Vacantia mortuorum , l. 10. t. 10. l. 4.
Vacuatis rescriptis , quæ, l. 10. t. 31. l. 19.
Ubi adhuc matrimonio, l. 5. t. 12. l. 29.
Ubi avianus excellis , l. 6. t. 55. l. 10.
Ubi aut vis facta dicitur, l. 3. t. 16. l. 1.
Ubi falli examen incideris , l. 9. t. 22. l. 22.
Ubi pactum , vel transactio , l. 2. t. 41. l. 40.
Ubicunque , l. 1. t. 5. l. 11.
Vectigalia nova, l. 4. t. 63. l. 2.
Vectigalia quæcunque, l. 4. t. 61. l. 10.
Velamento absentis patroni , l. 2. t. 6. l. 4.
Vellera adulterino colore , l. 11. t. 8. l. 3.
Velles, necne, filio tuo , l. 8. t. 56. l. 6.
Velut castrense peculium, l. 1. t. 51. l. 7.
Venales sententias, quæ, l. 7. t. 64. l. 7.
Venatoribus immunitas , l. 10. t. 47. l. 6.
Venditi actio , si, l. 4. t. 49. l. 6.
Venditi actionem , ibid. l. 2.
Venditio quidem peredii, l. 5. t. 71. l. 2.
Venditionem ob tributorum, l. 4. t. 46. l. 1.
Venditiones , donationes , l. 2. t. 20. l. 12.
Venditiones, etsi in alio, l. 4. t. 38. l. 1.
Venditionis ancillæ , l. 7. t. 26. l. 4.
Venditor factum emptoris , l. 4. t. 44. l. 11.
Venditrici succedenti, l. 4. t. 51. l. 3.
Venia Editi non petita , l. 2. t. 2. l. 2.
Verba superflua, quæ, l. 8. t. 54. l. 37.
Verba teltamenti , quæ inferuisti , l. 6. t. 44. l. 1.
Verba testamenti, quibus, l. 6. t. 23. l. 6.
Verbis teltamenti, quæ, l. 3. t. 33. l. 2.
Verbum precibus, l. 2. t. 12. l. 17.
Verium , *Vato*, licet, l. 6. t. 42. l. 10.
Verum & si legitimo, l. 1. t. 3. post l. 38.
Vestium auri, & argenti , l. 4. t. 44. l. 18.
Veterani, qui cum possint, l. 10. t. 43. l. 1.
Veterani, qui ex negligentia, l. 12. t. 47. l. 3.
Veteranis ita demum , l. 10. t. 54. l. 3.
Veteranis, qui in legione, l. 7. t. 64. l. 9.
Veterem dubitationem, l. 5. t. 59. l. 5.
Veteres circuitus , l. 8. t. 49. l. 11.
Veteris juris altercationes, l. 8. t. 38. l. 13.
Veteris juris dubitationem decidentes ad dupium , l. 8. t. 22. l. 2.
Veteris juris dubitationem decidentes iancimus , l. 5. t. 51. l. 13.
Veterum ambiguitatem, l. 4. t. 29. l. 24.
Vetustissimam observationem, l. 8. t. 34. l. 3.
Vi bonorum raptorum , l. 9. t. 33. l. 1.
Vi pulsos rethinendos, l. 8. t. 5. l. 2.
Viam veritatis ignoras, l. 4. t. 65. l. 10.
Vice donatricis, l. 8. t. 54. l. 20.
Vicesimo non amplius , l. 12. t. 38. l. 2.
Victum in, l. 3. t. 43. l. 1.
Viduæ intra quintum, l. 5. t. 4. l. 18.
Viginti lliparcha fi, l. 12. t. 36. l. 2.
Viri illustres Comites , l. 1. t. 29. l. 1.
Viris spectabilibus Comitibus , l. 12. t. 36. l. 1.
Viris spectabilibus Magistris, l. 12. t. 9. l. 1.
Viros clarissimos, l. 5. t. 62. l. 24.
Viros devotos Palatinos , l. 12. t. 24. l. 12.
Viros spectabiles Comites , l. 12. t. 10. l. 2.
Viros spectabiles Duces, l. 12. t. 60. l. 8.
Vis ejus , qui se dominum , l. 4. t. 19. l. 15.
Vitia possessionum, l. 7. t. 32. l. 11.
Vitricо privigni possessionem, l. 6. t. 59. l. 3.
Ultra modum sumptuum, l. 10. t. 42. l. 4.
Ultra modum tritici, l. 4. t. 49. l. 15.
Unaquæque civitas, l. 1. t. 3. l. 36.
Unde & si parens, l. 3. t. 28. post l. 6.
Unicuique, qui in sacris, l. 12. t. 19. l. 7.
Universa bona eorum , l. 8. t. 15. l. 1.
Universa rescripta , quæ , l. 1. t. 19. l. 4.
Universa rescripta , sive in , l. 1. t. 23. l. 7.
Universas terras, quæ, l. 7. t. 38. l. 2.
Universi cognoscant has, l. 11. t. 65. l. 1.
Universi cognoscant , nihil, l. 11. t. 61. l. 9.
Universi fiduciam gerant, l. 3. t. 26. l. 9.
Universi fondi , l. 11. t. 65. l. 4.
Universi omnino ex, l. 10. t. 63. l. 4.
Universi provinciales, l. 4. t. 61. l. 5.
Universis simul hanc, l. 1. t. 19. l. 6.
Universis tam legionibus , l. 6. t. 62. l. 2.
Universos auctoritas tua , l. 11. t. 10. l. 3.
Universos Decuriones, l. 10. t. 31. l. 15.
Universos, qui usurpantes , l. 11. t. 18. l. 1.
Unus ex multis, l. 8. t. 28. l. 16.
Unus individuum , l. 7. t. 34. l. 3.
Unusquisque Decurio , l. 12. t. 16. l. 2.
Unusquisque procurator , l. 9. t. 27. l. 5.
Unusquisque sobolem , l. 8. t. 52. l. 2.
Voluntariæ tutelæ, l. 5. t. 62. l. 12.
Voluntas patris prohibentis, l. 6. t. 42. l. 4.
Voluntatis defuncti , l. 6. t. 42. l. 7.
Vorax, & fraudulentum, l. 12. t. 60. l. 1.
Urbs Constantinopolitana , l. 11. t. 20. l. 1.
Usucapio non præcedente, l. 7. t. 29. l. 4.
Usucapio pignoris, l. 8. t. 14. l. 7.
Usufructu constituto, l. 3. t. 33. l. 4.
Usufructu matri tuæ , l. 3. t. 33. l. 9.
Usura in depositi actione , l. 4. t. 34. l. 2.
Usuræ minutim, &, l. 4. t. 32. l. 29.
Usuræ per tempora solutæ , l. 4. t. 32. l. 10.
Usuras emptor, cui, l. 4. t. 32. l. 2.
Usuras, quæ quotannis , l. 8. t. 43. l. 8.
Usurpationem totius, l. 4. t. 61. l. 9.
Vult constituto, l. 5. t. 17. l. 12.
Ultum aquæ veterem, l. 11. t. 42. l. 4.
Ultus aquæ, l. 11. t. 65. l. 5.
Ut agendi itineris , l. 12. t. 51. l. 8.
Ut creditor , qui pecuniam , l. 4. t. 19. l. 1.
Ut debitum tibi , l. 4. t. 16. l. 5.
Ut in die Dominico, l. 3. t. 12. l. 2.
Ut inter absentes, l. 8. t. 39. l. 3.
Ut inter divinum , publicumque jus , l. 1. t. 2. l. 24.
Ut intestato defuncti filius, l. 6. t. 55. l. 3.
Ut legis Fabiæ pœna , l. 9. t. 20. l. 3.
Ut liberis , tam masculini , l. 6. t. 20. l. 17.
Ut nemini de cætero , l. 6. t. 20. l. 21.
Ut non liceat, l. 1. t. 3. l. 55.
Ut nullo modo usuræ , l. 4. t. 32. l. 28.
Ut perfectius omnibus, l. 7. t. 40. l. 2.
Ut profanos ritus, l. 1. t. 11. l. 4.
Ut responsum congruum, l. 2. t. 4. l. 15.
Ut testamentum , quod , l. 6. t. 32. l. 1.
Ut verborum inanium, l. 6. t. 9. l. 9.
Ut unius pœnæ metus, l. 9. t. 27. l. 1.
Ut uxori pro dote, l. 1. t. 22. l. 1.
Utere viri prudentissimi, l. 5. t. 71. l. 14.
Uti possidetis fundum , l. 8. t. 6. l. 1.
Utili ratione perspectum, l. 1. t. 55. l. 3.
Utilitas publica, l. 12. t. 63. l. 3.
Utrum nepos tuus ex filia , l. 5. t. 49. l. 2.
Uxor patrui tui , l. 6. t. 37. l. 20.
Uxor, quæ in militiam , l. 5. t. 17. l. 7.
Uxor tua, fi confobrini, l. 9. t. 1. l. 4.
Uxor tua , fi mortuo patre, l. 3. t. 36. l. 2.
Uxore mortua, l. 5. t. 9. post l. 5.
Uxorem libertam fuam, l. 5. t. 4. l. 15.
Uxorem pro marito , l. 10. t. 31. l. 11.
Uxoris abortu, l. 6. t. 29. l. 2.

Z.

ZEnodorus si, cum sui juris esse , l. 4. t. 28. l. 2.
Zenonis divæ memoriæ, l. 3. t. 10. l. 2.

DE RATIO-

DE RATIONE ORDINIS
A
JURISCONSULTO IN CODICE SERVATI.

PRæmia , quæ ad constitutionum compositionem pertinent.
De novo codice faciendo 1. in Gregoriano Codice continebantur leges ab Adriano ad Valerianum : in Hermogeniano a Claudio ad Diocletianum : in Theodosiano a Constantino ad Theodosium : Aliæ quoque erant leges latæ a Theodosio ad tempora Justiniani. Hæc constitutione Justinianus declarat sibi curæ esse , ut hæ omnes constitutiones in unum Codicem (quem novum & Justinianeum vocari jubet) redigantur, & in titulos differantur.
De Justinianeo Codice confirmando 2. Hæc constitutio lata est anno circiter 531.
De emendatione Codicis Justinianei 3. Hæc constitutione lata anno 536. circiter , jubet Codicem novum repargari ; atque is est , quo nunc utimur, qui ideo repetitæ prælectionis seu lectionis vocatur.

LIBER PRIMUS.

Objecta constitutionum sunt jus publicum vel privatum.
De jure publico , quod constitit vel in
- Sacris , in quibus conficiendamus
  - Jus ipsum divinum , vel ipsam fidem & doctrinam.
    - *De summa trinitate , & fide Catholica , & ut nemo de ea publice contendere audeat* 1. id est , an unus Deus sit in tribus personis : item an Filius sit Patri ὁμοούσιος.
  - Res sacras.
    - *De sacrosanctis Ecclesiis* , id est , ædibus Deo consecratis, quæ & Dominica vocantur & de *Rebus & privilegiis earum* 2.
  - Personas , ceu ministros veræ Ecclesiæ.
    - *De Episcopis* , a vigilantia hic didi sunt , *& Clericis* a forte qua antiquitus eligebantur , *& Orphanotrophis* , qui scilicet Orphanos fubstantiis destitutos alunt ; *Brephotrophis* , qui infantes ; *Ptochotrophis* , qui pauperes & mendicos alunt ; *Xenodochis* qui advenas egentes & debiles ; *Asceteriis* , mulieribus scil. quæ totæ divinis meditationibus dedite, *& Monachis & privilegiis eorum & castrensi peculio* , imitatione eorum qui in castris militant, hic dicto : *& de redimendis captivis*, ab iis scil. quibus ob eam causam aliquid relictum est , *& de nuptiis*, secundis scil. *Clericorum vetitis seu permissis*, 3. ante scil. Clericatum.
    - *De Episcopali audientia* , id est, notione Episcopi : neque enim jurisdictionem nec apparitorem, nec executionem habet, *& diversis capitulis, quæ ad jus* , quo in concilium adhibentur, *curamque* Clericorum pauperum , captivorum , infantium expolitorum & alimentorum , nuptiarum, testamentorum impleudorum habent, *& reverentiam* , ut scil. ab iis appellari non pollit , *pertinent Pontificalem* 4.
    - De ministris falsæ Ecclesiæ.
    - *De Hæreticis* , quorum hic multas species enumerat : ita dicti sunt a pertinaci electione opinionis. Eli enim Hæresis pertinax in anticipatis fidei error , quos extirpare ad curam veri ministri pertinet , quique ab Ecclesiæ privilegiis ita alieni esse debent, ut & filentium illis imponi, loca adimi, eorum cœtus non Ecclesiæ, fed conventicula appellari debeant ; *& Manichæos* , qui inter cætera Christo corpus phantasticum & veris humanitatis proprietatibus destitutum tribuebant , *& Samaritis* qui mixti erant ex Judaismo & Paganismo 5.
    - *Ne sanctum baptisma iteretur* 6. qui Baptismum iterant, Anabaptistæ dicuntur.
    - *De Apostatis* 7. hi sunt, qui penitus e Christiana religione defecerunt in aliam , quæ Christum aperte negat, qualis est Judæorum, Ethnicorum & Turcarum. Hoc epitheton Julianо Imperatori a scriptoribus Ecclesiasticis ob eam causam datum est.
    - *Nemini licere signum*, id est, effigiem (quidam signum crucis interpretantur) *Salvatoris Christi hunc , vel in ligno, vel in marmore, aut subcultore aut pingere* 8.
    - *De Judæis*, quibus ll. synagogas permittunt, *& cætera* 9. possunt hi esse , quorum Prophetæ meminerunt , qui reginæ & militiæ cœli serviebant. Hier. 44. Soph.
    - *Ne Christianum mancipium* , id est , servum *Hæretici, vel Judæi , vel Pagani habeat vel possideat , vel circumcidat* 10.
    - *De Paganis*. Pagani dicuntur , qui quasi ex agresti um locorum commis & pagis alieni fuit a civitate Dei, funtque hi , qui Gentilium sacra retinent, quæ in pagis diutius quam in urbibus custodita , quia rudiores difficilius a fallis abduuntur, utpote Juris ignari , *& sacrificiis* , eorum scil. tollendis , *& templis* eorum claudendis, *simulacris* 11. eorum tollendis & confiicandis.
    - *De his, qui ad Ecclesiam confugiunt*, ob æs alienum scil. vel delictum, *vel ibi exclament*, quales sunt ii , qui tumultu quietem turbant , *& ne quis ab Ecclesia extrahatur*. 12. fruuntur enim jure Asylorum.
    - *De his, qui in Ecclesiis manumittuntur* 13. hæc manumissio introducta, quia non omnibus æque facile erat Romam ad comitia profiscisci, & quacunque manumissione eam libertatem consequi.

Legibus.
- *De legibus*, quarum ferendarum jus olim fuit penes populum Rom. de quibus in genere hic agit , & de earum observatione , ne Imperatore quidem excepto, & de fraude in eas commissa , & benigna & leni interpretatione non ad præterita negotia extendenda, *& constitutionibus Principum*, quarum condendarum jus a populo in Imperatores translatum est, *& edictis* 14.
- *De mandatis Principum* 15.
- *De Senatusconsultis* 16.
- *De veteri jure* , Jus vetus appellat libros prudentum , quibus potestas de jure respondendi ab Imperatoribus data est , *enucleando*, id est, in ordinem redigendo, fublatis defuetis fimilibus & contrariis, utilibus in certos quosdam titulos redactis , *& de auctoritate Jurisprudentium, qui in Digestis referuntur* 17. æquata scil. ut Papiniani autoritas aliis non fit potior. Lex 1. hujus tit. refert propositum Justiniani de Jure enucleando : lex 2. juris jam emendati narrationem.
- *De Juris*, de cujus speciebus variis supra dictum est. *& facti*, id est, rei gestæ *ignorantia*. illius , ut certi ignorantia non excusat , hujus excusat 18.
- *De precibus*, quas in proximo tit. vocat libellum, *Imperatori offerendis* , etiam a servo homine qui laudabili exemplo fidei mortem domini vendicare cupit, *& de quibus rebus supplicare liceat*, nempe pro dilatoria debiti solvendi , non peremptoria , præstita tamen cautione de solvendo ab impetrante, non autem de damnolis fisco, & semel tantum, nec contra sententiam Præfecti Prætorio, nec referri, a quo fiat impetratio, dum Juri non fit contraria, *vel non* 19.
- *Quando libellus Principi datus litis contestationem faciat* 20.
- *Ut lite pendente*, lis pendet jure civili a contestatione, jure canonico post oblatum libellum , *vel post provocationem* , omissum scil. quia cum a sententia provocatur, nec rescriptum postea secutum retrahet ea, quæ judicata sunt, *aut definitivam sententiam*, quæ non est appellatione rescissa scil. *nulli liceat Imperatori supplicare* 21.

Si contra jus vel utilitatem publicam vel per mendacium fuerit aliquid postulatum vel impetratum 22.
De diversis rescriptis : quibus scil. Princeps libellis (supplicibus rescribit, quibus contraria est subrepitio, & obreptio & inciviliis petitio : diversa autem hic dicit , quia quæcunque jus non faciunt, quædam personalia & temporalia, perpetua : valida, invalida, *& pragmaticis sanctionibus* 23. vel justionibus scil. in quibus Princeps difficilius precibus respondet consilio adhibito ad relationem Judicum, neque ad preces singulorum & in privatis, sed civitatum & provinciarum.
De statuis & imaginibus 24. quæ interdum Imperatori , interdum Judicibus erigebantur.
De his , qui ad statuas confugiunt Principum scil. Ad statuas enim Imperatoris qui confugium , videntur Principi supplicare & auxilium petere contra violentiam alterius 25.

Magistratibus , qui sunt viva vox Juris civilis & legis , quorum tractatio considerari potest
- In specie , tumtque vel
  - Illustres
    - In provinciis.
      - *De officio Præfecti prætorium*, duo quim erant, *Orientis*, qui in Asia, & *Illyrici* , qui in Europa 26.
      - *De officio Præfecti prætorio Africæ*, quam Justinianus a Vandalis , qui eam occupaverant, recuperaverat , *& de omni ejus diœcesos statu* 27. qui status in septem provincias divisus erat. In lege 2. hujus Tit. mandat Justinianus Belisario , ut in trajectu Africæ, qui est contra Hispaniam , milites collocaret, qui observaret ea quæ in partibus Galliæ sive Francorum agerentur , ut mirum fit, cum Gallia Justiniano non paruerit, qui stat ut in Galliis provinciæ reperiantur, quæ utantur hoc Jure a Justiniano conscripto, nisi fi repetere libeat ab Alexandri Severi temporibus , sub quo Paulus scribit Gallos Lugdunenses , Viennenses , & Narbonenses juris esse Italici.
    - In urbe.
      - *De officio Præfecti urbi* 28. Constantinopoleos scil. neque enim meminit Romanæ : huic Præfecto cura urbis & centesimus ab ea lapis commissus erat, ultra centesimum Præfecti præt. erat.
    - In castris.
      - *De officio Magistri militum* 29. qui scil. in milites & eorum duces id poterat, quod Præfectus Prætorio in provinciales , & Præsides.
    - In aula.
      - *De officio Quæstoris* 30. Quæstor a quærendo pecunia primum dictus: Principes postea iis usi sunt ad orationes & epistolas & libellos in Senatu recitandos , quorum demum auctoritas ita crevit, ut non tantum recitarent, sed componerent edicta & leges vice Principis. Quidam putant hæc voce significari eum , quem Cancellarium vocamus.
      - *De officio Magistri officiorum* 31. aulicorum scil.
      - *De officio Comitis sacrarum largitionum* 32. Comes dictus a comitando sive sequendo. sacrarum largitionum dicitur, qui olim Præfectus ærario , deinceps Procurator fisci vocatus est.
      - *De officio Comitis rerum privatarum* 33.
      - *De officio Comitis sacri palatii* 34.
  - Spectabiles , quæ dignitas media est inter illustres & clarissimos.
    - *De officio Proconsulis* , qui in certas provincias mittebatur cum Imperio Consulari , *& legati* , qui Proconsuli dabatur 35. Proconsul & legatus cognoscebat de civilibus & criminalibus causis : item (*De officio Comitis sacri patrimonii*).
    - *De officio comitis Orientis* 36. Welenbecius hic notat, hunc comitem Jurisdictionem non habuisse , sed Magistratuum actus & provincialium querelas observare , easque referre ad Principem solitum , ut ita differat a Præfecto Prætorio Orientis.
    - *De officio Præfecti Augustalis* 37. in dicti , quod ab Augusto in Ægypto fuerit constitutus, hujus fedes erat Alexandria.
    - *De officio Vicarii* 38. Præfecto prætorio scil. hic vicarius in civilibus causis comitibus militum anteferebatur , in militaribus iisdem postponebatur.
  - Clarissimi.
    - Ordinarii.
      - In urbe. *De officio Prætoris* 39.
      - In provincia. *De officio Rectoris provinciæ* 40. is de fallo cognoscebat, & ejus incidentibus & de causa proprietatis, de contumacibus ad Præfectum prætorio vel ad Imperatorem referebat. itidem fi boni ut laudari, ita officio non fungentes accusari solebant. De officialibus Præfectorum delinquentibus cognoscere debent.
      - *Ut nulli patriæ sua administratio , sine specialis permissu Principis permittatur* 41.
      - *De quadrimestribus brevibus* 42.
    - Extraordinarii.
      - *De officio Præfecti vigilum* 43.
      - *De officio Præfecti annonæ* 44.
- In genere quos consideramus vel
  - In urbe scil. Constantinopoli & Romæ.
  - In Provincia & diœcesibus.
    - *De officio civilium Judicum* 45. quales sunt Præfecti urbis, Prætor, qui vel inter privatos vel inter milites actorem & privatum reum Jurisdictionem habent.
  - In Militia.
    - *De officio militarium Judicum* 46. quales sunt Comites, Magistri equitum & peditum, qui inter privatum actorem & militem reum cognoscunt.
    - *Ne res militaris comitibus vel tribunis levacra præsentur* 47.
  - Permixtim.
    - *De officio diversorum Judicum* 48. ne scil. jubeant matremfamilias de domo sua in publicum protrahi.
    - *Ut omnes Judices tam civiles, quam militares post administrationem depositam L. dies in civitatibus vel certis locis permaneant* 49. publice, & ante omnium, quos gubernaverunt , ora , ut pateat omnibus facultas libera , eorum furta atque etiam eorum crimina acusandi.

De officio ejus, qui vicem alicujus Judicis vel Præsidis obtinet 50.
De assessoribus, quorumcunque Judicum, scil. quales sunt ii, qui Judicibus adsident ad consilia Judicibus danda, qui & ideo Consiliarii vocantur, [&] *domestici*, id est, uxore, liberis & familia, & *Cancellariis judicum* 51. id est, scribis, actuariis, notariis, apparitoribus, lictoribus, satellitibus.
De annona, Annona ab anno dicta annuum veluti alimoniam significans: hic pro rebus, quæ ad victum & vestimentum pertinent, sumitur, & *capitatione*, quidam legunt *capitis*. Est autem capitatio tributum, quod pro numero jugerum seu capitum, quæ erant in jugo, imponebatur: hic pro pabulis jumentorum & mulorum sumitur, *administrantium & eorum assessorum, aliorumve publicas solicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas consequuntur dignitates* 52.
De contradictione Judicum vel eorum, qui sunt circa eos & intribendis donationibus in eos factendis; & ne administrationis tempore proprias ædes adficent [sine sanctione pragmatica] 53. id est, nisi specialiter hoc concessum sit a Principe.
De modo multarum, Multa est pecuniaria coercitio arbitrio judicis irrogata, *quæ a Judicibus infliguntur* 54.
In Municipiis & singulis civitatibus.
De defensoribus civitatum 55. hi similem potestatem Tribunis pleb. consequebantur, erantque vulgi defensores & tenuiorum, & ex plebe sumebantur.
[*De Magistratibus municipalibus*] 56. qui ut plurimum erant Duumviri, & ex ordine Decurionum sumebantur. Horum quam defensorum, major erat potestas.
Devisicio Juridici Alexandrie 57. Civitatis.

LIB. II.

DE JURE PRIVATO, quod in Judiciis redditur. Judiciorum alia sunt Civilia, alia criminalia. De civilibus ab initio hujus libri ad finem octavi dicetur: nono de criminalibus. Judicia constant tribus personis, Judice, Actore & Reo: de Judicibus multa superiori libro dictimus, quædam de iisdem dicturi initio libri 3. de actoris & rei partibus antequam in ipso judicii actu verfentur, videamus.

Actor.
De edendo 1. id est, de actione reo edenda & demonstranda, qua adversus eum in lite futura uti volumus. Hic titulus De edendo præponitur titulo de in Jus vocando contra quam in Pandectis, & melius: neque enim Judicia incipere debent a violenta in jus vocatione, sed potius ab editione actionis.
De in jus vocando 2. id est, advertario, ad Judicem, apud quem perfecturi fumus jus nostrum, hodie fieri consuevit per apparitores.

Reus & Actor.
De pactis 3.
De transactionibus 4.
De errore calculi 5. id est, rationum. Error sæpe committitur in pactis & transactionibus.
De postulando 6.
De advocatis diversorum Judiciorum 7. *de advocatis diversorum Judicum* 8.
De advocatis fisci 9.
De errore advocatorum vel libellos seu preces concipientium 10. id est, libellionum & referendariorum.
Ut quæ desunt advocatis partium, quod fit scil. quoties ab advocatis aliquid de jure ejus, cujus causam agit, omissum est, *Judex suppleat* 11. atque ita judicet.
Ex quibus causis infamia irrogatur 12. Infames non possunt esse advocati.
De procuratoribus 13. qui cum mandato aliena negotia gerunt, & alienis causis incumbunt solicitudine & operis, ut advocati voce & consilio; nec infamia impedit, ut quis sit procurator, quod non idem est in advocatis.
De calumniatoribus, est infra titulo 59. seu ultimo hujus libri dicetur de Jurejurando propter calumniam dando: tamen hi tituli sequentes videntur impedire, ne reus ab adversario alterius patrocinium emendicante & ementiente veluti calumnia quadam in jus rapiatur.
Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præstare vel actiones in se transferre 14.
De his qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt vel eorum nomina in litem prætendunt 15.
Ut nemo privatus titulos prædiis fuis vel alienis imponat, vel vela regia, id est, principis vel ejus liberorum *sustendat* 16. alias pœnam vendicatur fisco.
Ut nemini liceat sine Judicis autoritate, id est, propria autoritate, *signa rebus imponere, quæ alius tenet* 17. id est, possidet.
Ne fiscus aut Respubl. procuratorem alicui patrocinii causa in lite præstet 18.
De negotiis alienum gestis 19. in Judicio vel extra ab eo qui mandatum non habuit.
De restitutionibus in integrum. Restituere est retro statuere seu revocare in pristinum statum id, quod cum aliqua lxsione gestum fuit. Restitutio enim reponit & revocat omnia, quæ abstulit lxsio. Hæ nobis competunt
Jure actionis, etsi nonnulli has duas sequentes restitutionis causas referunt ad officium Judicis.
De his, quæ vi metusve causa, metus est instantis vel futuri periculi causa trepidatio, *gesta sunt* 20.
De dolo malo 21. Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita.
Officio Judicis.
Minorum hæc ætas multis captionibus supposita est, cujus ideo Prætor tutelam suscepit.
In genere. *De in integrum restitutione minorum* [25. *anni*] 22.
An quæ restitutio minori data est, aliis personis prodesse potuit.
De filiofamilias minore 23. Restitutio minori concessa non prodest ejus patri.
De fidejussoribus minorum 24. Restitutio minori concessa non prodest ejus fidejussori.
Si tutor vel curator intervenerit 25. & fit circumscriptus, restitutionem in integrum petet, ut res illi restituatur, eique dabitur personalis contra tutorem actio.
Si [in] communi vademque causa in integrum restitutio postuletur 26. Restitutio minori concessa non prodest majori cum pupillo rem, ob quam minor petit restitutionem, communem habenti.
Causæ ex quibus restitutio datur, & personæ adversus quas minor restitutionem petit.
Si adversus rem judicatam restitutio postuletur 27.
Si adversus venditionem 28.
Si adversus venditionem pignorum 29.
Si adversus donationem 30.
Si adversus libertatem 31.
Si adversus transactionem vel divisionem [in integrum minor restitui velit] 32.
Si adversus solutionem a tutore, alii legunt a debitore, vel a se factam 33.
Si adversus dotem 34. ut quia dotem ultra vires sui patrimonii dedit.
Si adversus delictum 35.
Si adversus usucapionem, id est, cum, qui rem ejus usucepit, restitutio postuletur 36.
Si adversus fiscum 37. sive a fisco emerit vel ei vendiderit.
Si adversus creditorem 38.
Si minor, petierit scilicet, *ab hereditate se abstineat* 39. id est, illi liceat ab ea hereditate abstinere, cui se temere immiscuit.
Si (minor petat) *ut amissam hereditatem, vel bonorum possessionem vel quid aliud acquirat* 40.

In quibus causis in integrum restitutio necessaria non est 41.
Qui minores, & *adversus quos in integrum restitui non possunt* 42. quando sufficet diligentes patresfamilias fuerunt & in actibus publicis se indultrios docuerunt. Item contra parentes vel patronos.
Si minor se majorem dixerit [vel major] probatus fuerit 43.
Si fapius, id est, si postquam repulsam passi sunt a petita in integrum restitutione *in integrum restituto*, a minoribus scil. *postuletur* 44. non admittentur, nisi ex nova causa restitutionem petant.
De his, qui veniam ætatis impetraverunt 45.
Si major factus ratum habuerit 46.
Ubi & apud quem cognito in integrum restitutionis agitanda sit 47.
De rejudicationibus, quæ fiunt in judicio in integrum restitutione 48. Restitutio minori concessa omnia in pristinum statum restituit: sed si minor fundum a se vendituin cum fructibus sibi restitui petat, non audietur, nisi pretium, quod accepit & uturas pretii item sumptus meliorati fundi restituat, quorum omnium reputatio fieri debet in Judicio restitutionis in integrum. Reputationibus igitur minuitur Judicium in integrum restitutionis.
Etiam per procuratorem causam restitutionis in integrum agi posse 49.
In integrum restitutione postulata, a minore scil. *ne quid nova fiat* 50. atque ita omnia in suo statu esse debent, donec res finiatur, licut & alias pendente lite, quo tempore sententia non poterit executioni mandari.
De restitutionibus militum & eorum qui resp. causa absunt 51. quibus dari solet restitutio ob damni qualitatem dimidiam justi pretii excedentis.
De uxoribus militum & eorum, qui resp. causa absunt 52. quorum uxoribus, si eos secutæ fuerint, & per absentiam damnum passæ sint, solet dari restitutio in integrum.
De tempore in integrum restitutionis tam minorum, & aliarum personarum, quæ restitui possunt, quam etiam heredum earum 53.
Quibus ex causis majores in integrum restituantur 54. si legatione fungebantur, si in carcere aut captivitate erant tunc, cum damnum passi sunt, vel si fisci sint.
De alienatione judicii mutandi causa facta 55. Talis alienatio debet rescindi.
De receptis arbitris 56. Id est, compromissariis. Officium boni Judicis est facere, ut lites arbitrio potius definiantur quam in Judicium veniatur. Titulus Digestorum plenior est, in quo legimus de receptis arbitris, & ut sententiam dicant.
De satisdando 57. Procurator cavere tenetur de causa defendenda & Judicato solvendo.

Actor.
De formulis & impetrationibus actionum sublatis 58. olim impetrari solitæ erant, antequam Judex adiretur. Potuisset hic titulus commodissime subjungi titulo de edendo *supra*.
De Jurejurando propter calumniam dando 59. ab actore scil. se non animo calumniandi litem intendere.

LIB. III.

Judex & de ipsis Judiciis.
Judex.
De judiciis 1. seu de officio Judicum, quod versatur in ipso Judicii actu.
De suffragiis, hoc est salariis personarum forensium, & sumptibus in diversis judiciis factandis, & executoribus litium 2.
De pedaneis Judicibus 3. de dicti, quod non pro tribunali (quod eminent erat) sed de plano stantes aut sedentes judicarent, quibus singule causæ a magistratibus cognoscendæ delegabantur. Alii dictos ita putant, quod ad pedes tribunalis in minoribus subselliis jus dicerent.
Qui pro suæ Jurisdictione Judices dare, hi scilicet, qui Jurisdictionem ordinariam habent, *dare possunt* 4.
Ne quis in sua causa judicet, vel sua dicat 5. definiendo vel arbitrando, vel interloquendo.

Actor & Reus.
Qui legitimam personam [standi] in Judiciis habeant vel non 6. Pupillus & servi nisi in quibusdam casibus &c.

Actor.
Ut nemo invitus agere, in civilibus scil. *vel accusare*, in criminalibus, *cogatur* 7. hac tamen exceptione uti non poterit actor, negans se compelli ad litem persequendam.

Reus & quædam ejus exceptiones, quas reo solet opponere.
De ordine Judiciorum 8. Is ordo in Judiciis observatur, ut de causis præjudicialibus, majoribus, criminalibus, directis, possessionum prius cognoscatur: cumulari tamen interdum possunt.
De litis contestatione 9. quæ est principium & exordium Judiciorum formale, hique litis contestatio non simplici causæ narratione, citatione, aut postulatione: sed rei negatione & contradictione.
De plus petitionibus 10. oppositis Actori: pluris enim petitio ut inepta olim jactura causæ constabat.
De dilationibus 11. a Judice datis, quæ sæpissime a Reo petuntur, ut vel instrumenta suasque rationes proferat, personas etiam exhibeat.
De feriis 12. quæ sunt dilationes a lege datæ.
De Jurisdictione omnium Judicum, & de foro competenti 13. Judicis incompetentis Jurisdictionem reus invitus non cogitur subire. Causæ, quæ forum competens efficiunt, sunt, Lex, consuetudo, pactum convento, Judicis prævenio, negligentia & justitiæ denegatio, origo propria vel paterna, domicilium, privilegium, contractus.
Quando Imperator inter pupillos, vel viduas, vel miserabiles personas quæ provincia, etsi tales personæ possint extra suum forum adversarios extrahere.
Ubi de criminibus agi oporteat 15. ibi scil. ubi vel crimen est commissum, vel causa inchoata, vel ubi deprehenditur reus habere domicilium.
Ubi de possessione agi oporteat 16. Ubi ea sita est: is, qui vi dejectus est agere potest.
Ubi fideicommissum peti oporteat 17. Ubi relicta est hereditas, ibi fideicommissum peti debet.
Ubi conventatur, qui certo loco dare promisit 18.
Ubi in rem actio exerceri debeat 19.
Ubi de hereditate agatur, vel ubi heredes scripti in possessionem mitti postulare debeant 20. Ubi res sunt sitæ, Judicium ibi possessorium agitatur: petitorium in loco domicilii heredis & ejus, qui convenitur.
Ubi de ratiociniis, id est, de administrationibus & negotiis tam *publicis quam privatis agi oporteat* 21. eo loco scil. quo administratio gesta est cum propter instructionem sufficientem tum notitiam testimoniorum.
Ubi de causa status agi debeat 22.
Ubi quis de curiali, Curiales sunt, qui alicui curiæ obnoxii. Curia autem in municipiis erat locus in quo concilium publicum habebatur, *vel cohortali*. Cohortales erant officia & apparitores Præfidis in provinciis, *aliave conditione conventatur* 23.
Ubi senatores vel clarissimi civiliter vel criminaliter convenian-tur 24.
In quibus causis militantes, de quacunque militia hoc intelligit, *fori præscriptione*, qua forum ut incompetens declinant, *uti non possunt* 25.

Ubi causæ fiscales, vel divinæ domus, id est, Principis, *hominumque ejus agantur* 26.
Quando liceat unicuique sine judice se vindicare, quoties vis illi infertur, *vel publicam detentionem* 27. vindicare. Publicam detentionem vocat privatam cujusque defensionem, quam permitti ex Jure publico, & omnium votis interest.

De Actionibus. Omnium actionum, quibus inter aliquos Judices arbitrosve de quacunque re quæritur, hæc summa feu præcipua genera esse possunt, sunt enim vel
Vindicationes, quibus Actimus adversus eum, qui nullo jure nobis obligatus est ex contractu, delicto vel quasi, movemus tamen ei de aliqua re controversiam, & in rem actiones vocantur, nobisque competunt quoties dominium rei nobis asserimus, cujus possessio apud alium sit, suntque vel
Universales, feu universitatis.
De inofficioso testamento 28. Officium dicitur ab efficiendo vel officiendo, quod unusquisque officere debeat, vel ut malli officiat, servata honestate loci, temporis & personarum. Huic contrarium est inofficiosum cenferi: quoties igitur parentes liberos suos legitimos sine causa (possunt enim id facere, deliniti novercalibus odiis vel furore) exheredant aut prætereunt, permittitur liberis de inofficioso testamento agere, quod judicium accusatio non vocatur, sed querela, quæ vox modestiæ causa usurpata est.
De inofficioso donationibus 29. facta a parentibus inter vivos in fraudem liberorum, idcoque si liberi nafcuntur donatoribus postquam suas facultates exhauerunt donationibus, tum non penitus rescinditur donatio, sed pars bonorum donatorum, & quantum sufficit ad legitimam portionem hereditatis consequendam repetitur. Quidam tamen volunt penitus revocari, cum non fit veritimile patrem alienas successiones liberorum necessitatibus anteponere.
De inofficiosis dotibus 30. a matre scil. marito datis, quæ dodrantem excedunt, aut consumunt omnia bona materna, ut liberis postea non sit salva legitima.
De petitione hereditatis 31. hæc actio introducta est, quia defunctorum bona plerunque injuste occupantur, vel ab his, qui causam testamenti vel ab intestato præcendunt, vel a prædonibus, ellque in rem & personam. Competit ei, qui heres est ex testamento aut lege facto, vel ab intestato, & heredi heredis adversus eum, qui pro herede vel possessore possidet rem hereditariam etiam minimam: pro herede possidet qui putat se heredem vel jultum possessorem, adversus denique quemcumque possidentem competit.
Rei singularis, suntque res vel
Corporales, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum & aliæ innumerabiles.
De rei vindicatione 32. si rem corporalem possideas quam meam esse affirmem, & te ejus dominum asseras, in rem actio erit.
Incorporales sunt, quæ tangi non possunt, qualia sunt ea quæ in jure consistunt, licut ususfructus, usus, hereditas & jura prædiorum urbanorum & rusticorum quæ servitutes vocantur, suntque vel
Personarum.
De usufructu & habitatione, & ministerio servorum 33. ususfructus est jus alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia. minus juris est in usu quam in usufructu, differtque a proprietate.
Prædiorum, quæ & reales, quia rei a re debentur.
De servitutibus, & aqua 34. περὶ δουλείων hic notat Cujacius. Cæterum servitutes prædiorum aliæ sunt urbanæ vel rusticæ. Prædia urbana sunt ædificia ad usum familiarem extructa five in urbe five in agro: neque enim locus fed usus facit urbanum prædium. Harum servitutum aliæ affirmativæ, quæ poteltatem faciendi conferunt, ut tigni in vicini parietem immittendi: aliæ negativæ, quibus nobis competit jus prohibendi, ne talia in prædiis urbanis fiant, utputa, ne vicinus ædes suas altius tollat. Rustica vero prædia non sunt ædificium, fed fundus rebus rusticis, & agriculturæ idoneus, quorum servitutes sunt iter, actus, via, aquæductus &c.

Noxales, de quibus titulus *infra* legitur.
De lege Aquilia 35. hæc lex perfequitur damnum datum injuria, id est, culpa: per quam alterum etiam lædi iniquum est, etiam si dolus abit: hujus primum caput pertinebat ad damnum injuria datum alterius servo, quadrupedi, vel pecudi: tertium caput ad damnum cæteris rebus datum. Cæterum impropric Aquilia lex dicitur, est enim Plebiscitum.

Actiones mixtæ in rem & personam.
Familiæ erciscundæ 36. Familiæ vocabulum significat res, quæ ad substantiam patrimonii pertinent. Erciscere ab ἐργάζω, id est, divido, dedueitur, ideoque hæc actio competit heredibus pro dividenda hereditate, in portius cohæredi adversus coheredes, ellque rei persecutoria in simplum, universalis, bonæ fidei, nascitursque post aditam hereditatem, quo tempore incipit esse communio.
Communi dividundo 37. Hæc actio inter eos redditur, inter quos alliquid commune est, ut scil. illud dividatur, ne alias quis invitus in communione detineatur: differt a Judicio familiæ erciscundæ, quod heredibus tantum, & ex sola causa successionis & ad res universales petendas competit. Communi dividundo vero Judicio res singulæ & ex quacunque alia causa, quam successionis, ut puta ex contractibus petuntur.
Communia utrisque Judicii tam familiæ erciscundæ quam communi dividundo 38. In his duobus judiciis & sequenti, Judici permittitur rem uni litigatorum ex bono & æquo adjudicare, & li unius pars prægravata videbitur, eum certa pecunia alteri condemnare.
Finium regundorum 39. quo Judicio inter eos agitur qui confines agros habent. Regere hic discernere & constituere significat, vocaturque limitis & finalis actio, quæ id præstat, ut quis suis limitibus fruatur, nec alienos attingat. Proderit igitur ad imponendos & retinendos cum vicino fines, vel a venditore consequendos.
De consortibus ejusdem itis 40. huic tit. respondet titulus Digestorum, *De quibus rebus ad eundem Judicem eatur.*

De noxalibus actionibus 41. Noxa est ipsum servi caput, quod nocuit. Noxia est ipsum maleficium. Ex maleficiis servorum noxales actiones propositæ, quibus domino condemnato permittitur, aut litis æstimationem sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere: iniquum enim esset nequitiam servorum ultra ipsorum corpora dominis damnosam esse. Quare noxæ deditione liberabitur.

Præparatoriæ.
Ad exhibendum 42. prodita est hæc actio explorandi causa, an de re, quam penimus nobis exhiberi, agere expediat, cum definire non possumus, an eadem sit, necne quam petere volumus, nisi ejus videndæ & contrectandæ potestas nobis fiat; & ne rei transformandæ facultas reo permittatur. Est autem Exhibere rei spectandæ copiam facere, & ad res mobiles proprie pertinet. Hac petere possumus nobis exhiberi liberos, servos, tabulas, testamenta, & instrumenta.

De [alcatoribus &] alea lusa 43. Quidam legunt de alcatoribus, alii utrumque: alii item conjungunt hunc titulum superiori, alii præponunt, alii subjungunt. Hic tit. videtur esse positus loco non suo. Usus autem aleæ ultra unum solidum hic non permittitur. Pecuniæ indo amissæ præscriptio 50. annorum est. Blasphemiæ & periuria circa aleam commissa vetantur.
Edictum de rebus sacris.
De religiosis & sumptibus funerum 44.

LIB. IV.

Conditiones, & earum species, quibus agimus cum eo, qui nobis obligatus est vel ex contractu vel malefitio, quibus etiam intendimus adversarium nobis debere aut facere oportere. Competunt igitur nobis conditiones vel ex

Contractibus (de quali contractibus a Titulo 28. sequentis libri dicetur) ex quibus variæ obligationes contrahuntur. Horum contractuum vis & natura hoc libro & sequenti ad finem usque Tituli 27. explicabitur.

Re. In specie: Constant autem
Re contrahi dicuntur, non quod consensu destituantur, sed quod re præcipue contrahantur, adeo ut absque re ne stipulatione quidem, non consistat hujusmodi obligatio, neque ad plus obligari possimus, quam re ipsa accepimus.
De rebus creditis, hæc pars rejicitur in titulum sequentem, *& de Jurejurando* 1. de quo hic agitur. Cæterum si quis postulante adversario juraverit sibi deberi pecuniam, quam petit, neque ei solvatur, justissime ei accommodabitur talis in factum actio ad similitudinem Judicati, vel utilis, neque præsentu perjurii causa juramento rescissa retractabitur, nili specialiter hæc lege excipiatur. Jurisjurandi autem delatio ob inopiam probationum inventa est.
Si certum petatur 2. certum hic vocamus res, quæ pondere, numero, mensurave constant: his enim rebus constat mutui datio: Mutuumque dictum est quod ex meo tuum fiat, quod ita datur ut fiat accipientis, utque nobis non eadem res sed alia ac ejusdem naturæ & qualitatis reddantur.
De suffragio 3. Suffragium hic significat mercedem ob intercessionem & patrocinium alicui præstitum promissam, ad quam consequendam ei competit actio, cui promissa erit, adversus eum, qui promisit.
De prohibita sequestratione pecuniæ 4. quam fieri actor a debitore petit eo instanti quo primum incipit ex aliquo contractu ab eo pecuniam pulsulare: est enim iniquum eam prius peti, quam debitor fit convictus. Sequestratio autem est rei litigiosæ depositum, sic dicta quod occurrenti aut quali sequenti eos, qui contendunt, committitur, vel quod ejus, qui electus est, fidem deponant litigantes.
De condictione indebiti 5. is qui non debitum accepit ab eo, qui ei per errorem solvit, re obligatur, ex li mutuum accepisset, & in eum condictitia actio datur.
De condictione ob causam datorum 6. ob causam damus, quæ præterita est, vel quæ speratur: solet eo casu causa non secuta id, quod datum est, condici.
De condictione ob turpem causam 7.
De condictione furtiva 8. qua tenetur fures ex rebus a se subreptis.
De condictione ex lege & sine causa vel injusta causa 9. sine causa apud te est meum chirographum, si nihil crediderit, vel li quod crediditi, tibi perfolvero. Ex injusta causa apud te est, quod ex pacto injusto (ut puta ob dolum & vim) tenes.
Hic dicendum erat de commodato, depositо & pignore, contractibus, qui re perficiuntur: horum tamen tractatio rejecta est in tit. 23. 24. & 34. hujus lib.

In genere.
De obligationibus & actionibus 10.
Objecta obligationum, seu an ex alterius contractu & facto quis obligetur.
De actionibus & ab heredibus & contra heredes incipiant 11.
Qui non tenentur.
Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore vel mater pro filio conveniatur 12.
Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertas pro patrono conveniatur 13.
Ads servus ex facto suo post manumissionem teneatur 14. hoc ideo quæritum est, quia servus post manumissionem videtur esse alius ab eo qui fuit ante libertatem consecutam, quem ideo teneri non placet, nisi connexum id sit cum eo, quod post libertatem gessit.
Qui tenentur.
Quando fiscus vel privatus debitoris sui debitores convenire possit vel debeat 15. tunc scil. cum debitor condemnatus solvendo non est.
De actionibus hereditariis 16. quibus heres tenetur pro defuncto, ut fuccessor juris universi: unde ut utilitates omnes hereditatis, ita & ejusdem onera & incommoda sustinere debet.
Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur 17. Quando iis est contestata vel defunctus judicatus.
De constituta pecunia 18. de constituta pecunia cum omnibus agitur, quicunque vel pro se vel pro alio se solvturos constituerint ac promiserint, nulla stipulatione interposita: nam alioqui si stipulanti promiserint, jure civili tenentur.

Adminicula quibus constat de obligatione.
De probationibus 19.
De testibus 20.
De fide instrumentorum & amissione eorum, qui allegat perditum instrumentum, tenetur probare, [*& de apocha,*] Apocha est, quæ debitori tanæ a creditore, quam vulgo Quitantiam vocamus, ellque cautio in qua creditor se pecuniam a debitore accepisse testatur, *& antapochis, faciendis.* Antapocha datur a debitore creditori, qua fatetur debitor se pecuniam creditori perfolvisse, idque introductum, ne debitor præscriptionem pecuniorum annuarum, quas debet, possit objicere: potest enim, si id faciat, vel fuo scripto sunque antapocha convinci, *& de his, quæ sine scriptura fieri possunt* 21. In multis enim rebus scriptura tanquam substantialis requiritur, in aliis non item. Ex contractu autem in scriptis nisi completa scriptura munda fcilicet sine vitio & forma consueta observata sit, non debitur actio.
Plus valere, quod agitur, id est, veritatem rei gestæ, *quam quod simulate concipitur* 22. quam scriptura, quæ simulata esse potest, ideoque qui fubscripsit instrumento quod non relegit, exissimare eo contineri vel quod mandavit, vel quod illi perfuasum fuit, sibi nullum affert præjudicium.
Nunc redit ad duas alias species obligationum, quæ re perficiuntur, quas a tit. 9. hujus lib. in hunc locum diffuleras.
De commodato 23. Is, cui res aliqua datur utenda, id est, commodatur, re obligatur, teneturque commodati actione. In commodato res non ita datur ut fiat accipientis, eatque ob causam is, qui rem accipit, tenetur de ipsa restituenda, nili fi aut vi majore, aut casu & sine fua culpa res illi abrata sit.
De pignoratitia actione 24. Creditor, qui pignus accepit, re obligatur, teneturque actione pignoratitia ad rem (quam in pignus accepit) debitori restituendam.
Hic quoque dicendum erat de depositо, cujus titulus in 34. hujus lib. rejectus est.

Objecta. Redit ad intermissum tractatum obligationum ex aliorum facto & contractibus defcendentium, an scil. quis ex alterius contractu vel facto obligetur vel obligari potest.
De institoria & exercitoria actione 25. hæ duæ actiones dantur in solidum. Institor is est, qui negotiationibus & tabernæ præponitur. Taberna autem a Tabulis dicitur, ellque locus, in quo res ad usum hominum necessarias divenduntur, ut ab officio Officina in qua artifices operas suas exercent. Inde dicus est Institor, quod hujusmodi negotiis initet & in iis gerendis versetur. Exercitor autem is appellatur, ad quem quæstus, obventiones & reditus navis pertinent, Magister vero navis, cui totius navis anchora ab exercitore mandata est, cum hujusmodi magistris propter necessitatem navigandi, & Institoribus propter usum commerciorum sæpe contrahimus, ignari cujus sint conditionis, eoque nomine, si quid cum Institore vel navis magistro aut eo, qui a magistro præpositus